

DEMERSURI ALE STATULUI ROMÂN ÎN DIRECȚIA APROVIZIONĂRII CU MATERIALE DE RĂZBOI (1915)

Hadrian Gorun

Cluj-Napoca

Începând cu a doua jumătate a anului 1914 și până în august 1916, România a amânat în mod constant intrarea în războiul mondial. Ea a fost supusă presiunilor diplomatice sistematice, atât din partea Antantei, cât și din partea Puterilor Centrale. Mai multe rațiuni împiedicau însă guvernul de la București, condus de Ion I.C. Brătianu, să adopte decizia alăturării țării la una dintre cele două tabere. Oamenii de stat și-au îndreptat treptat privirile către țările Antantei, întrucât acestea făgăduiseră incorporarea în România a provinciilor din Imperiul austro-ungar, locuite în majoritate de români. Era vorba de Transilvania, Banat și Bucovina.

Unul dintre motivele esențiale pentru care România a întârziat deliberat ralierea la Antanta și intrarea în beligeranță l-a reprezentat înzestrarea insuficientă din punctul de vedere al materialelor de război. Din punctul de vedere al dotării tehnice, armata română era net inferioară armatelor austro-ungară și germană. Lipsa armamentului și a munițiilor performante făcea ca intrarea armatei române în beligeranță să fie privită, pe drept cuvânt, ca o reală aventură. Riscurile pe care le-ar fi antrenat intrarea în luptă, în lipsa unei înzestrări corespunzătoare, ar fi fost incomensurabile. O luptă inegală cu armatele inamice ar fi periclitat însăși ființa statului român.

În atari circumstanțe obiective, aprovizionarea României cu materiale moderne de război constituia una dintre condițiile *sine qua non* ale participării României la luptă. Având în vedere cele de mai sus, factorii de decizie au întârziat în mod deliberat o acțiune care ar fi fost pripită, nechibzuită. Una dintre condițiile pe care șeful de cabinet Ion I.C. Brătianu le pune constant în cadrul întrevederilor sale cu diplomații francezi, ruși și englezi era o aprovizionare a armatei române eficientă și totodată suficientă, astfel încât să-i permită să-și afirme competitivitatea. Misiunile diplomatice române în străinătate au insistat în același sens.

Totuși, chiar dacă inițial, imediat după aderarea României la Antantă și intrarea în război, în august 1916, se părea că armata română dispunea de o înzestrare completă, datorită succeselor sale facile și imediate, nu după mult timp, evoluția evenimentelor va demonstra contrariul.

Odată cu intensificarea relațiilor româno-franceze la începutul celui de-al doilea deceniu al secolului al XX-lea, se va realiza și primul acord, care prevedea furnizarea de armament pentru România de către o uzină franceză¹. Astfel, încă la 21 februarie 1912 se semnează o înțelegere între guvernul României și Uzinele franceze Creusot. Acordul stipula livrarea către România a unor baterii de artilerie, în valoare de 2.418.328 de franci. Pe lângă faptul că acest acord contribuia la relansarea raporturilor României cu Franța, relansare care se va accentua tot mai mult ulterior, el reprezintă și o lovitură dată mediilor industriale și de afaceri germane, predominante în România, în principal la finele secolului XIX. Drept urmare, sunt perfect justificate încercările grupului industrial Krupp de a determina eșuarea înțelegerii. Aceste încercări nu au izbândit însă datorită eforturilor depuse în vederea concretizării de către ministrul de Război român din acea vreme, Nicolae Filipescu, și de către atașatul militar al Franței la București, Desprès. Este semnificativ faptul că ultimul raporta la Paris că Uzinele Creusot trebuie să ia în considerare cum se cuvine caracterul special al acestei comenzi. În legătură cu parafarea acordului dintre guvernul român și Uzinele Creusot, Vasile Vesa consideră că el prezintă o importanță în special politică, nu comercială, dat fiind faptul că era vorba de cea dintâi breșă în monopolul german în privința aprovizionării României cu armament². Din punctul nostru de vedere, respectivul acord a marcat doar un debut pe calea consolidării raporturilor de natură militară între România și Franța și în același timp începutul acordării unui sprijin material care va fi din ce în ce mai vizibil la sfârșitul anului 1914.

După declanșarea primului război mondial în vara lui 1914, Antanta și-a sporit demersurile pentru a dobândi concursul militar al României. În aceste împrejurări, diplomații statelor Triplei Înțelegeri au căzut de comun acord către sfârșitul lunii noiembrie 1914 asupra necesității imperioase de a livra arme și muniții României. Alexandru Emil Lahovari, ministrul plenipotențiar al României la Paris, considera că Franța a evitat până în clipa respectivă să adopte o poziție oficială clară în acea privință, întrucât se îndoia de sinceritatea oamenilor de stat români. Ministrul român la Londra, Nicolae Mișu, furniza guvernului de la București informații similare³. Este credibilă și vizibilă această rațiune a Antantei, care nu a grăbit momentul trimiterii de materiale militare României, întrucât francezii și englezii nu erau, în toamna 1914, nici pe departe convinși că România avea să li se alăture.

Cu toate acestea, colaborarea guvernului român cu Uzinele Creusot pare a prinde un contur tot mai evident, din moment ce prim-ministrul Ion I.C. Brătianu ruga guvernul Franței, prin intermediul reprezentantului acestuia la București,

¹ Vasile Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1975, p. 18.

² *Ibidem*, p. 18-19.

³ Eliza Campus, *Din politica externă a României (1913-1947)*, București, Edit. Politică, 1980, p. 64-65.

Camille Blondel, să pună la dispoziția guvernului român cele 11520 de proiectile comandate cu câțiva ani înainte Uzinelor Creusot⁴. Prim-ministrul își exprimă totodată disponibilitatea de a trimite în Franța un reprezentant care să dispună de puteri depline, însărcinat cu cumpărarea materialelor de război și supravegherea expedierii acestora⁵.

În urma înțelegerii anterioare cu guvernul Franței, Ion I.C. Brătianu îl trimite ca reprezentant la Paris pe colonelul Vasile Rudeanu, misiunea sa fiind asigurarea aprovizionărilor cu muniții. Atașatul militar i-a remis o scrisoare de recomandare pentru ministrul francez de Război. Livrările urmau însă a fi efectuate după ce armata română va fi intrat în acțiune de partea Antantei.

Blondel a făcut chiar o propunere în acest sens, anume ca materialele să nu fie expediate decât după ce România își va defini poziția sa în mod oficial⁶. Încă o dovadă a faptului că diplomații francezi erau circumspecți în privința României și a intențiilor sale viitoare, fiind dispuși să îi acorde sprijinul material și militar numai în condițiile unei ralieri la Antanta.

Ministrul Afacerilor Externe al Franței, Théophile Delcassé, a solicitat ministrului de Război consimțământul pentru fabricarea de către industria privată franceză a unor proiectile alocate artileriei române. Colonelul Rudeanu era abilitat să reglementeze această chestiune⁷. Nu peste mult timp, ministrul de Externe primește răspuns afirmativ la cererea sa, proiectilele ce aveau să fie fabricate în Franța pentru România trebuind să fie destinate apărării naționale⁸.

La 7 ianuarie 1915, a sosit în România inginerul Henri Coandă, trimis din partea directorului armamentului francez și reprezentând Uzinele Creusot, Homécourt, precum și Sindicatul Marii Industrii franceze.

Această vizită avea menirea de a reglementa comenzile acceptate de către generalul Boquet, directorul armamentului. Se prevedea livrarea în mai multe tranșe a armamentului, începând cu luna mai 1915⁹.

Autoritățile române desfășoară demersuri în scopul soluționării problemei materialelor de război. Bunăoară, la 13 ianuarie 1915, maiorul Conalior pleca la Salonic. Obiectivul acestui voiaj era facilitarea primirii munițiilor comandate în prealabil în Italia. Era vizată în special obținerea de puști și praf de pușcă¹⁰. În acest sens, Blondel insista ca ministrul de externe al Franței să ofere instrucțiuni autorităților navale franceze de la Salonic pentru primirea în bune condiții a respectivului oficial român.

⁴ Archives du Ministère des Affaires Etrangères français (în continuare AMAE fr.), Série Guerre 1914-1918, Roumanie, Dossier 351, f. 112.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, D. 368, f. 1.

⁷ *Ibidem*, f. 3.

⁸ *Ibidem*, f. 4.

⁹ V. Vesa, *op. cit.*, p. 161.

¹⁰ AMAE fr., Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 368, f. 6 bis.

Nu peste mult timp, ministrul francez de Război expunea lui Delcassé condițiile în care munițiile și materialele necesare pentru confecționarea acestor muniții vor putea fi furnizate, astfel: 1) oțeluri pentru unelte, la un quantum de 1000 de kilograme pe zi, livrate începând cu luna februarie de către societățile industriale franceze Châtillon-Comentry, Neuves-Maisons și Hauts Fourneaux et Aciéries; 2) alamă și benzi pentru 200.000 de cartușe pe zi, tonajul prevăzut fiind de aproximativ 400 kg, iar livrările efectuate începând cu 1 februarie, însă comanda trebuia realizată într-un termen foarte scurt; 3) cartușe de 75, la un quantum de 3000 pe zi, la care se adăugau praful de pușcă și explozibilul, ce urmau a fi trimise de către guvernul francez, data debutului livrărilor fiind însă subordonată aceleia a comenzii; 4) cartușe de infanterie, în această privință Societatea Franceză de Muniții informând că putea expedia cel puțin 100.000 de cartușe pe zi, la trei luni după efectuarea comenzii, și 200.000 pe zi, o lună mai târziu¹¹.

La sfârșitul anului 1914 și în 1915, România nu era nicidecum înzestrată în mod corespunzător cu muniții și materiale de război, iar autoritățile erau cât se poate de conștiente de acest aspect defavorabil și evitau implicarea în război. Menționăm în acest sens declarația ministrului României în Belgia, Djuvara, care preciza, între altele: „... România nu este atât de pregătită cum ar trebui. Artileria sa provine din nefericire din atelierele Krupp și stocul său de muniții se resimte de pe urma acestui lucru...” și conchidea deloc optimist: „Aprovizionările sale sunt insuficiente”¹². Armata română dispunea, preponderent, de armament de proveniență germană, care era însă vechi și uzat, atât din punct de vedere fizic, cât și moral.

România procedează la demersuri susținute pentru a obține din partea Franței și a Antantei satisfacerea uneia dintre principalele sale doleanțe, aprovizionarea cu materiale de război și muniții. În schimbul unui răspuns pozitiv la această problemă, România ar fi aderat la Antantă, însă cu condiția aprobării tuturor revendicărilor sale. În luna ianuarie 1915, George Diamandi este primit în vizită de către președintele Republicii Franceze, Raymond Poincaré. Cu acest prilej, înaltul demnitar francez i-a promis lui G. Diamandy că, în cursul lunii februarie 1915, România va primi armamentul necesar, ceea ce ar reprezenta pentru aceasta semnalul intrării în război.¹³ Nu peste mult timp, principele Gheorghe Bibescu efectuează o vizită în Franța, unul dintre scopurile acesteia fiind cumpărarea de materiale de război¹⁴.

În conformitate cu o comunicare făcută de către Jusserand, ambasadorul Franței la Washington, guvernului său, Comisia română însărcinată cu cumpărările a certificat, prin intermediul ambasadorului Marii Britanii, că o cantitate de 1000 de tone de plumb va fi îmbarcată la New York pe vasele „Cretic” și „Georgia”, urmând să ajungă la Salonic la 6 februarie și la Gênes la 16 februarie. Respectivul

¹¹ *Ibidem*, f. 8-9.

¹² *Ibidem*, D. 337, f. 211.

¹³ *Ibidem*, D. 338, f. 39.

¹⁴ *Ibidem*, f. 47.

material era destinat guvernului român, iar vasele care îl transportau trebuiau să dispună de permis de liberă trecere¹⁵.

Între autoritățile române și cele franceze au existat și unele fricțiuni, inerente de altfel, dacă ne gândim că fiecare dintre părți avea propriile aspirații și obiective. Franța nu dorea altceva decât să întărească capacitatea militară a Antantei prin intrarea României în război, luând în acest fel o opțiune serioasă pentru câștigarea conflagrației, dat fiind aportul demografic, militar și material al României. Pe de altă parte, România avea nevoie de armament, de muniții și de materialele utile pentru fabricarea acestora. Într-un raport din 28 februarie 1915, atașatul militar al Franței în România, Pichon, scria: „Pentru a obține integral furnizarea munițiilor către România, directorul armamentului român exagerează în mod voluntar importanța intervenției române și interesul pe care Franța l-ar avea pentru a-i da întreaga amploare posibilă.”¹⁶ Pichon argumenta că valoarea acestei intervenții era esențialmente variabilă și că trebuia să știe, pentru a o aprecia, dacă ea se va produce la ora dorită de Antantă sau se va limita la realizarea năzuințelor românești. Directorul armamentului a răspuns că așa privea și el lucrurile și l-a rugat pe Pichon să urgenteze încheierea unui acord pentru obținerea comenzilor de armament făcute¹⁷.

Lipsa munițiilor a reprezentat un factor obiectiv amânare a acțiunii militare a României. În acest context, la 6 martie 1915, într-o discuție cu Nicolae Filipescu, premierul Brătianu a afirmat că în cazul în care Italia s-ar decide să atace Austria într-un interval mai mic de șase săptămâni, România nu ar fi în măsură să procedeze la un gest similar imediat, din pricina numărului insuficient de proiectile¹⁸.

Pus în fața demersurilor insistente ale diplomației franceze care vizau câștigarea sprijinului militar al României, Ion I.C. Brătianu formula, în martie 1915, pretențiile țării sale, între care una dintre cele mai semnificative era precizarea clară a perioadei de sosire a munițiilor așteptate¹⁹.

Un episod foarte important în privința tratatelor României cu Antanta legate de aprovizionarea cu armament și material de război are loc la 8 martie 1915. Această dată marchează semnarea de către Franța și România a Convenției pentru furniturile de material militar și muniții²⁰. Actul avea un caracter secret. Guvernul francez se obliga să asigure României 40 de avioane Farman, Voisin, Blériot, Caudron-Gnomé, muniții și aparataj accesoriu pentru aceste avioane, 50.000 kilograme de pulbere pentru obuze, 20.000 de obuze de 75 mm, 50 de

¹⁵ *Ibidem*, D. 368, f. 16.

¹⁶ *Ibidem*, D.338, f. 90.

¹⁷ *Ibidem*, f. 91.

¹⁸ AMAE fr., Guerre 1914-1918, *Roumanie*, D. 338, f. 103, f. 104.

¹⁹ *Ibidem*, f. 111.

²⁰ Mircea N. Popa, Lucia Bădulescu, *Contribuții privind relațiile româno-franceze în perioada neutralității 1915-1916*, în „Analele Universității București”, 1974, XXIII, p. 85.

milioane de cartușe etc. Avioanele și celelalte materiale urmau să înceapă a fi livrate la 14 zile de la data semnării Convenției. Plata lor s-a stabilit să fie efectuată astfel: în momentul semnării Convenției, România achita 7 milioane de franci, reprezentând aproximativ 25% din valoarea totală a furniturilor, iar la sfârșitul fiecărei luni urma să plătească 75% din valoarea furniturilor livrate în luna respectivă. Documentul mai prevedea că România va primi toate materialele, chiar dacă circumstanțele politice s-ar fi modificat²¹. Parafarea respectivei convenții prezintă o semnificație aparte, întrucât indică fără putință de tăgadă orientarea externă a României, care se îndrepta tot mai evident către tabăra Triplei Înțelegeri. Rămânea însă ca statele care compuneau această alianță să răspundă afirmativ la toate revendicările românești.

Din această clipă, guvernul Republicii Franceze socotea că România prezenta suficiente garanții, neexprimând temeri că, înzestrând armata română cu material de luptă, aceasta l-ar putea folosi chiar împotriva Franței²². Oficialitățile române făceau comenzi militare nu doar în Franța, ci și în Elveția, Anglia și SUA. Dintre legațiile României în străinătate, legația de la Paris desfășura cea mai bogată activitate. Ca urmare a semnării convenției din 8 martie 1915, România va recepționa diverse materiale de utilitate militară, precum: produse farmaceutice, produse pentru laboratoarele de bacteriologie, materiale de aviație, piese de schimb pentru automobile și altele. În România și-au făcut apariția ingineri francezi pentru a organiza producția de explozibili și cartușe²³.

Ministrul francez la București, Camille Blondel, a telegrafiat la Quai d'Orsay că Vasile Rudeanu era singurul autorizat în mod oficial să negocieze cu executivul de la Paris sau cu societățile industriale franceze în numele guvernului de la București: „Am ținut să semnez această situație Excelenței Voastre pentru a pune guvernul francez și Societatea Saint-Chamond în gardă în legătură cu competențele pe care puteau să și le aroge dl. Coandă și principele Bibescu.”²⁴ În conformitate cu această încunoștințare, demersurile întreprinse de către principele Bibescu nu erau oficiale, ci realizate în nume personal.

La sfârșitul lui februarie 1915, colonelul Rudeanu l-a informat pe Blondel că intenționa să plece din nou la Paris, pentru că în urma vizitei sale precedente nu izbutise să obțină tot ce a dorit în privința munițiilor și a materialului de război. În discuția cu ministrul plenipotențiar francez, Rudeanu a insistat asupra rolului decisiv pe care ar putea să îl joace România dacă ar dispune, în momentul intrării sale în luptă, de toate mijloacele de natură să îi asigure succesul²⁵.

Blondel a replicat că guvernul român nu trebuia să se îndoiască de bunăvoința guvernului Franței și că, dacă acesta din urmă ar cunoaște cu

²¹ *Ibidem*, p. 86.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 87.

²⁴ Arhivele Naționale, Fond Microfilme, *Franța*, rola 105, partea I, cadrul 17.

²⁵ *Ibidem*, c. 22.

certitudine data la care România va abandona neutralitatea, ar depune fără îndoială un efort mai mare pentru a-i veni în ajutor din punct de vedere material²⁶.

Pe de altă parte, în martie 1915, un căpitan din armata română, Buicliu, a primit autorizația de a transporta la Londra, via Le Hâvre-Liverpool, încărcături conținând 20 de tunuri, 4 puști Manlicher, precum și accesorii diverse necesare pentru fabricarea puștilor și cartușelor²⁷. După puțin timp, Blondel informa pe ministrul său că Ministerul de Război român a decis organizarea uzinelor private pentru fabricarea armamentelor. Ca atare, 7 uzine au demarat deja fabricarea de obuze²⁸. Cele două acțiuni semnaleză pregătirile crescânde ale României pentru o eventuală implicare în război, precum și grija de a-și asigura baza materială necesară prin construirea unor uzine de profil în țară și efectuarea de comenzi și importuri din Franța și alte state occidentale. Astfel se explică și gestul Legației române în Franța, care a prezentat, în 23 martie 1915, prin intermediul ministrului Alexandru Emil Lahovari, o cerere către Ministerul de Externe francez pentru a obține din partea acestuia exportul unor piese de artilerie comandate de către guvernul român²⁹. Aproape imediat, Ministerul de Război al României a reclamat obținerea unei noi autorizații pentru fabricarea în Franța și pentru exportul în România a 100.000 de proiectile pentru obuze³⁰.

La 26 martie 1915, Delcassé telegrafia către ambasadorul francez la Washington, Jusserand, anunțând că celălalt reprezentant al guvernului român, căpitanul Buicliu, va fi trimis în SUA pentru a se ocupa cu cumpărările și comenzile de material de război. România nu avea reprezentant diplomatic în capitala SUA și drept urmare guvernul român solicitase ca trimisul său să se bucure de toate formalitățile și atribuțiile unui agent diplomatic³¹. În același timp, ministrul de Război al României a cerut permisiunea în vederea fabricării în Franța a 10.000 de puști și a 5.000 de carabine. Guvernul francez s-a arătat dornic să onoreze respectiva solicitare, dar în împrejurările respective, constrâns fiind să-și utilizeze mijloacele de producție pentru asigurarea propriilor nevoi, nu vedea o soluționare favorabilă a cererilor românești mai devreme de luna mai 1915³².

Într-o convorbire purtată cu Camille Blondel la 14 aprilie 1915, Ion I.C. Brătianu a declarat că Vasile Rudeanu avea misiunea de a grăbi expedierea materialului militar de care armata română avea nevoie absolută înainte de pornirea unei campanii. Președintele Consiliului de miniștri a adăugat că nu va purcede la acțiune decât atunci când se va găsi în posesia materialului necesar și în principal a aeroplanelor și a obuzelor promise. Brătianu primise informația că o parte a

²⁶ *Ibidem*, c. 23.

²⁷ AMAE fr., Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 368, f. 30.

²⁸ *Ibidem*, f. 31.

²⁹ *Ibidem*, f. 33.

³⁰ *Ibidem*, f. 37.

³¹ Arhivele Naționale, Fond Microfilme, Franța, rola 105, p. I, c. 34.

³² *Ibidem*, c. 36.

respectivelor materiale se aflau la Marsilia, în imposibilitatea de a fi transportate la Salonic, în lipsa unei nave disponibile. Pentru a înlesni acțiunea de transport la Salonic, șeful executivului român roagă autoritățile franceze să facă tot posibilul pentru ca una dintre navele aparținând „Messagéries Maritimes” să execute această operațiune³³.

În 21 aprilie 1915, ministrul de Război al Franței cunoscut lui Delcassé că numai 3 din cele 5 sau 6 baterii de artilerie solicitate de colonelul Rudeanu pentru a fi cedate României, dintr-un număr mai mare prevăzut inițial pentru Grecia, erau în curs de finalizare. Fabricarea celorlalte fusese întreruptă. În plus, cedarea către armata belgiană a acestor 3 baterii a fost deja consimțită sub rezerva expresă că două dintre ele vor fi restituite pentru a fi remise guvernului elen, dacă împrejurările o vor reclama. În aceste condiții, bateriile de artilerie nu mai puteau fi vândute României. În schimb, drept compensație, s-ar putea pune la dispoziția guvernului român 12 baterii, calibrul 120, modelul anului 1890, la care avea să se adauge livrarea unei mici cantități de muniții. Această propunere trebuia transmisă reprezentantului diplomatic al Franței la București³⁴. Putem observa că solicitările României în materie de aprovizionare cu arme și muniții moderne, corespunzătoare din punct de vedere tehnic, neperimate, nu găseau întotdeauna un ecou favorabil în rândul cercurilor politice și militare franceze. Ele priveau încă cu oarecare rezerve și cu o anumită doză de reticență România, în condițiile în care aceasta nu devenise oficial aliata militară a Franței.

În cursul unei întrevederi cu Blondel, la începutul lui mai 1915, I.C. Ion Brătianu a subliniat întârzierea survenită în expedierea materialului de război promis de către Franța și în special a aeroplanelor de care avea trebuință pentru a intra în război. Brătianu și-a exprimat nemulțumirea că respectivele aeroplane așteptau de aproape o lună la Marsilia. În consecință, prin intermediul lui Blondel, prim-ministrul României transmitea cabinetului francez să adopte toate măsurile care se cuveneau pentru a urgenta trimerile³⁵. Brătianu a adăugat că lipsa de regularitate a transporturilor prin Serbia îl neliniștea și că ar fi preferabil să se asigure sosirea materialelor de război la Salonic, la termene fixe³⁶.

Demersurile colonelului Rudeanu în vederea asigurării aprovizionării României nu au încetat. În 10 mai 1915 el raporta ministrului de Război la București: „În 8 zile sau mai târziu vor începe expedierile de obuze Saint-Chamond la Marsilia. S-a obținut un obuz de 105 mm, care va fi expedit pe vaporul «București». Materialul de 120 scurt și lung începe să fie strâns pentru a fi trimis la Marsilia împreună cu muniția aferentă.”³⁷ La 15 mai 1915, vasul românesc

³³ A.M.A.E. fr., Série „Papiers d’Agents”, *Delcassé*, D. 24, f. 337; Arhivele Naționale, Microfilme, *Franța*, rola 136, c. 143.

³⁴ Arhivele Naționale, Microfilme, *Franța*, rola 105, c. 43.

³⁵ A.M.A.Fr. Guerre 1914-1918, *Roumanie*, D. 368, f. 48.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, f. 52.

„București” păresea portul francez cu destinația Salonic, fiind încărcat cu material de război cumpărat în Franța de către guvernul României. Ministrul român la Paris insista în acest sens pe lângă Delcassé pentru a trimite de urgență vice-amiralului comandant-șef al flotei din Mediterana instrucțiunile de rigoare în vederea asigurării liberei treceri pentru vaporul românesc³⁸.

Autoritățile de la București doreau să dețină propriile fabrici pentru prelucrarea munițiilor, dacă luăm în considerare informațiile conținute de o notă a Ministerului francez al Afacerilor Străine. În respectiva notă se aprecia că, fără a-și asuma un angajament formal pentru viitor, guvernul Republicii nu avea nicio obiecție în legătură cu realizarea acestui proiect³⁹.

Intrarea României în primul război mondial depindea și de clauzele convenției militare, care trebuia semnată concomitent cu convenția politică. Guvernul român solicita în mod expres ca în textul convenției militare să se specifice cuantumul munițiilor ce vor fi livrate de către Antantă⁴⁰. În același timp, în vara anului 1915, Antanta își dublează eforturile și presiunile pentru a determina intrarea României în război. Ministrul de Război al Franței, Alexandre Millerand, a declarat colonelului Rudeanu că Franța nu va livra muniții până când România nu va adopta o decizie concretă⁴¹.

Într-un raport ajuns la Paris în 19 iunie 1915, atașatul militar francez în România, Pichon, relatase convorbirea sa cu generalul Dumitru Iliescu, secretar general la Ministerul de Război. Acesta afirmase că nădăjduia ca înțelegerea militară să fie încheiată în 8-10 zile, iar 8 zile mai târziu armata română să poată declanșa acțiunea. D. Iliescu considera că avea nevoie de aprovizionări pentru 60 de zile, urmând să solicite 800.000 de proiectile de artilerie Franței și Angliei și sperând să primească măcar materiile prime necesare, dacă nu și proiectilele în totalitate, industria privată română fiind în măsură să fabrice 3000 de proiectile pe zi. Generalul Iliescu cerea atașatului militar francez să transmită uzinei Delaunay-Belleville o comandă de 200 de milioane de cartușe de pușcă pentru armata română, să insiste la Paris pentru o rezolvare favorabilă a cererilor de muniții de artilerie și să depună eforturi, mai ales, pentru a se asigura transporturile românești, în condițiile în care muniții de tun se găseau la Marsilia⁴². Pichon a răspuns că, odată alianța stabilită, cererile generalului Iliescu vor fi examinate cu o atenție specială, iar transporturile vor fi asigurate ca și cum ar fi fost efectuate în favoarea Franței⁴³.

Premierul Brătianu ținea să cunoască în cât timp Franța și Italia puteau furniza guvernului român (în cazul în care un acord politic s-ar concretiza)

³⁸ *Ibidem*, f. 53.

³⁹ *Ibidem*, D. 363, f. 1.

⁴⁰ Eliza Campus, *op. cit.*, p. 96.

⁴¹ *Ibidem*, p. 98.

⁴² A.M.A.E. fr., Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 352, f. 44.

⁴³ *Ibidem*, f. 45.

munițiile și materialele de război comandate și care trebuiau să îi fie livrate în mai și în iunie, în termenii contractelor semnate. Brătianu dorea să ceară Antantei ca, în virtutea convenției militare ce avea să fie încheiată, să livreze României munițiile necesare în cel mai scurt timp posibil⁴⁴. Curând, Blondel socotea că munițiile cu destinația România ar putea fi duse la Salonic și, de aici, transportate către frontiera română. El exprima opinia că guvernul său ar putea să se înțeleagă cu ușurință cu guvernele grec și sârb pentru a accelera aceste transporturi⁴⁵.

Guvernul Rusiei se arăta interesat, la rândul său, de stadiul aprovizionării României cu materiale de război. Ambasadorul francez la Petrograd, Maurice Paléologue, telegrafia la 1 iunie 1915, comunicând că ministrul rus de Externe, Serghei Sazonov, dorea să fie ținut la curent în privința comenzilor de muniții pe care cabinetul român le-a făcut în Franța, în principal în legătură cu data stabilită pentru livrări⁴⁶. La jumătatea lunii iulie 1915, subsecretarul de stat de la Ministerul de Război francez a prezentat o notă lui Delcassé, notă care abordează în detaliu chestiunea comenzilor de armament și de material de război făcute de guvernul român în Franța, astfel: 1) 12 avioane Farman, 8 avioane Voisin, 8 avioane Blériot, 12 avioane Caudron-Gnomé, 10 aparate telegrafice fără fir, toate trebuind să fie livrate între 23 martie și 13 aprilie 1915; 2) 50.000 kilograme de pulbere pentru tunuri, cantitate ce ar urma livrată în felul următor: 10.000 kg în 23 martie 1915; 10.000 kg în 23 aprilie, 15.000 kg în 23 mai și alte 15.000 kg în 23 iunie; 3) 200.000 de cartușe pentru obuze, livrabile la un quantum de 3.000-4.000 pe zi, începând cu 15 aprilie până în 15 iunie 1915; 4) 85.000 de kilograme de oțel, furnizate la un quantum de 1.000 kg pe zi, de la 8 aprilie până la 8 iunie 1915; 5) 50.000.000 de cartușe pentru puști ce aveau să fie trimise între 8 iunie 1915 și 8 martie 1916; 6) alamă în benzi, necesară pentru fabricarea a 18.000.000 de cartușe de infanterie, care ar urma să fie oferite la un quantum de 200.000 de cartușe pe zi, începând cu 1 aprilie 1915⁴⁷. Nota se încheiase cu precizarea rezultatelor comenzilor românești, menționând proporția în care autoritățile franceze au dat curs solicitărilor guvernului român. Pornind de la respectivele comenzi sau de la cereri directe, au ajuns în România până la 18 iulie 1915: 1) 12 avioane Farman, 8 avioane Voisin, 12 avioane Caudron-Gnomé, 6 Morane Saulnier, 100 de elice, 7 motoare diverse, 10 aparate telegrafice fără fir; 2) 10.000 de kilograme de pulbere pentru tunuri; 3) 5.000 de cartușe pentru obuze; 4) 50.000 kilograme de antimoniu; 5) 100.000 de cartușe pentru puști; 6) 85.000 de kilograme de alamă în benzi pentru fabricarea cartușelor⁴⁸.

În concluzie, Franța a onorat la maximum cererile românești de avioane în această perioadă. În privința celorlalte materiale și muniții, furniturile din partea

⁴⁴ *Ibidem*, f. 56.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 63.

⁴⁶ Arhivele Naționale, Microfilme, *Franța*, r. 105, c. 54.

⁴⁷ AMAE fr, Guerre 1914-1918, *Roumanie*, D. 368, f. 58.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 59.

Franței până în acel moment erau însă reduse, neacoperind necesitățile României. Neprimind din partea Antantei o soluționare deplină a problemei munițiilor, România a amânat constant și premeditat momentul intervenției.

În vara lui 1915, guvernul României a primit din Franța și unele oferte neoficiale de aprovizionare. Astfel, un anume Angelini, reprezentantul unui sindicat din Paris, a făcut propuneri Ministerului de Război român și Direcției generale a căilor ferate române pentru a aproviziona România cu material militar și metalurgic. Imediat guvernul Brătianu a intrat în contact cu oficialitățile franceze pentru a afla informații în legătură cu sindicatul respectiv și cu reprezentantul său⁴⁹. Ministrul Afacerilor Externe al Franței, Delcassé, a răspuns că nu era vorba de niciun sindicat în sensul propriu și legal, cabinetul de la București fiind sfătuit să trateze cu prudență ofertele lui Angelini⁵⁰. Deducem că problema aprovizionării României devenise o adevărată afacere, unii indivizi atribuindu-și competențe și responsabilități de care, de fapt, nu se bucurau și, în această postură, nu ezitau să recurgă la acte de escrocherie.

Demersurile oficiale pentru aprovizionarea României erau în plină desfășurare. Legația României de la Paris l-a rugat pe Delcassé, la 9 august 1915, să intervină pe lângă autoritățile maritime și navale franceze pentru ca vaporul care se găsea pe punct de plecare din Gibraltar, transportând aluminiu comandat în Anglia de către Legația română de la Roma, să primească aviz favorabil de a-și efectua, în deplină securitate, călătoria spre Salonic⁵¹. Într-o notă remisă ministrului Rusiei la București, Stanislas Poklevski-Koziell, Brătianu nu-și ascundea neliniștile pricinuite de ritmul lent de furnizare a materialelor de război: „Totuși, chiar dacă în Franța s-a permis plecarea câtorva furnituri destinate României, întârzierile survenite în livrarea munițiilor, în pofida stipulațiilor precise ale contractelor, este de așa natură încât această chestiune păstrează același caracter îngrijorător.”⁵²

Pe lângă contactele cu guvernul francez în vederea aprovizionării, s-au purtat discuții și cu unele persoane particulare. La 11 august 1915, un cetățean francez stabilit de mai multă vreme în Spania și care deținea uzine în acea țară a semnat cu Vasile Rudeanu un contract pentru furnizarea de materiale de război României. Pentru a executa această comandă, s-a apelat la concursul financiar al „Creditului Francez”. Imediat, Ministerul de Război al Franței a autorizat „Creditul Francez” să ofere capitaluri industriașului⁵³.

La 13 august 1915, căpitanul Pichon, atașatul militar al Franței în capitala României, solicita Direcției de armament să îi ofere de urgență informații asupra contractelor referitoare la aprovizionare, specificând ceea ce se livrase deja, ceea ce este în curs de transport, precum și datele de livrare a restului materialului. El cerea

⁴⁹ Arhivele Naționale, Microfilme, *Franța*, r. 105, c. 60.

⁵⁰ *Ibidem*, c. 68.

⁵¹ AMAE fr., *Guerre 1914-1918, Roumanie*, D. 338, f. 181.

⁵² *Ibidem*, D. 352, f. 141.

⁵³ *Ibidem*, D. 338, f. 188.

informații și asupra contractelor aflate în studiu, de exemplu, dacă informația potrivit căreia urmau a fi livrate 100.000 de puști⁵⁴ era veridică.

În septembrie 1915, Jombert, șeful poliției de navigație de la Marsilia, emitea o notă în care se preciza că vaporul românesc „București” pornea către Salonic, unde va fi în tranzit spre România. Încărcătura acestuia se compunea, între altele, din 28.143 kg de cartușe, 461 de tone de obuze încărcate, 20 de tone de cositor, 4.656 kg proiectile, un automobil și 8.653 kg accesorii pentru automobile. La Livorno, urmau să mai fie încărcate, cu aceeași destinație, 25 de camioane și 20 de ambulanțe⁵⁵. Consulul României de la Marsilia avea misiunea de a lua măsurile necesare pentru a determina imbarcarea, la bordul vasului „Sidney”, a 150 de tone de obuze încărcate, precum și a altor materiale de război cu destinația Salonic. Vasul urma să părăsească portul Marsilia în 6 octombrie 1915⁵⁶. De la Salonic, materialele trebuiau transportate în România.

La 22 octombrie 1915, Legația României din Paris l-a rugat pe președintele Consiliului de miniștri francez să intervină pe lângă autoritățile militare navale din Mediterana pentru a permite trecerea a 250 de tone de cupru electrolitic cumpărate de către guvernul român, care se găseau la bordul vaporului „Daphné”, plecat din New York la 16 octombrie 1915. Ministrul Marinei a telegrafiat ministrului Afacerilor Externe, afirmând că, din cauza imposibilității actuale de a transporta acest material de la Salonic în România, pe o altă rută în afară de teritoriul Bulgariei, era nevoit să refuze acordarea liberei treceri. Din aceeași pricină, alte cantități de material alocat României, care inițial ar fi trebuit să fie încărcate pe vasul „Karnak” în drum spre Salonic, au fost reținute în port la Marsilia⁵⁷. În toamna anului 1915, Bulgaria tocmai ieșise din starea de neutralitate și intrase în război de partea Puterilor Centrale. Drept urmare, teritoriul său nu mai putea fi utilizat ca spațiu de tranzit pentru transportarea materialului românesc sosit din țările occidentale sau din SUA la Salonic. Telegrama ministrului Marinei către ministrul francez de Externe a fost întărită de o scrisoare a directorului de la „Messageries Maritimes” către comandantul marinei de la Marsilia, prin care se face cunoscut că, „în împrejurările actuale, care fac aproape imposibil accesul României la materialul aflat în discuție, se stabilește suspendarea expedierii până la un nou ordin”⁵⁸. În toamna lui 1915 așadar, aprovizionarea României cu armament și muniții și transportarea acestora erau îngreunate de factori obiectivi și de evenimente politico-militare de importanță majoră și precum intrarea Bulgariei în conflagrația mondială alături de Puterile Centrale. Evident că Bulgaria nu putea permite tranzitarea unor materiale de luptă provenind de la state inamice prin teritoriul său. În plus, Bulgaria nu cunoștea intențiile ulterioare ale României, care, deși oficial încă își păstra neutralitatea, recursese la unele acte mai degrabă ostile Puterilor Centrale, precum sistarea transporturilor către Turcia pe întregul său teritoriu.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 189.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 85.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 86; D. 339, f. 23.

⁵⁷ *Ibidem*, D. 339, f. 23.

⁵⁸ *Ibidem*, D. 368, f. 91.

În a doua jumătate a anului 1915, au continuat și discuțiile purtate de autoritățile române cu industriași particulari francezi în vederea aprovizionării. Colonelul Rudeanu a intrat în tratative cu Gilbert Planche, deputat și industriaș. Aceste pertractări aveau drept finalitate înființarea în România a unor uzine în măsură să fabrice muniții și explozibili. Gilbert Planche s-a prezentat la directorul pentru afaceri politice din Ministerul de Externe, Paul de Margerie, pentru a observa atitudinea acestuia în privința solicitărilor lui Rudeanu. De Margerie a răspuns că îl va consulta pe ministrul de Externe, Delcassé, pentru a primi instrucțiunile necesare. Cu titlu personal, De Margerie a adăugat că, nefiind vorba decât de un studiu preliminar, ministrul nu ar trebui să vadă niciun obstacol în ceea ce privește o eventuală călătorie în România care trebuia să aibă drept scop întemeierea unei industrii de război în țară. Practic, Franța livra deja furnituri destinate Bucureștiului⁵⁹. Delcassé a acordat girul său, iar industriașul Gilbert Planche a plecat spre capitala României la 15 septembrie 1915, dispunând și de o scrisoare de recomandare pe care trebuia s-o înmâneze ministrului francez Blondel⁶⁰.

Colonelul Rudeanu făcuse anumite progrese în demersurile sale. Într-o notă din 17 august 1915⁶¹, Direcția de Artilerie aducea la cunoștința Statului Major al Armatei faptul că apreciază importanța și consecințele pe care le-ar avea intrarea în acțiune a României de partea Cvadruplei Înțelegeri. (Antanta se numea astfel după ce Italia intrase în acțiune de partea Franței, Marii Britanii și Rusiei, în mai 1915). În notă se menționa că unele cereri formulate de către Rudeanu fuseseră onorate, în principal în privința munițiilor de infanterie și de artilerie, adică: 50 de milioane de cartușe de infanterie, furnizate de către Societatea Franceză de Muniții, 5 milioane de cartușe de revolver, livrate în aceleași condiții, 200.000 de cartușe de 75 comandate la Oțelăriile Marinei și la cele din Homécourt și din care cel puțin 50.000, deci un sfert, au fost deja livrate. La cele de mai sus se adăugau importante cantități de oțel, alamă și antimoniu, precum și 10.000 de kilograme de praf de pușcă, deja trimise României⁶².

Colonelul Rudeanu făcuse de curând noi cereri încercând să obțină o autorizație din partea guvernului său pentru a comanda la uzinele franceze 2 loturi a câte 200.000 de obuze fiecare. I s-a răspuns dându-i-se de înțeleș că această autorizație îi va fi acordată imediat după ce România va ieși din neutralitate. În fine, guvernul român a reclamat primirea a 4 baterii de artilerie, împreună cu munițiile aferente. Respectiv materiale se găseau la Marsilia, pregătite pentru a fi imbarcate⁶³.

Ministrul de Război francez s-a adresat atașatului militar al Franței la București, făcând trimitere la convenția asupra furniturilor de material militar,

⁵⁹ *Ibidem*, D. 363, f. 2.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 4, f. 8.

⁶¹ Service Historique de l'Armée de Terre (S.H.A.T.), Fond *Attachés militaires en Roumanie*, Carton 7N1458, D. 3; Nota pentru Statul Major al Armatei, Biroul nr. 2, din 17 august 1915.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*.

încheiată între Franța și România încă din martie 1915. În virtutea respectivului act, România a primit întregul material de artilerie necesar. În privința artileriei, 10.000 kg de praf de pușcă, aproape 2 milioane de cartușe pentru puști și 50.000 de cartușe de 75 ar fi fost livrate. Cantitățile suplimentare vor fi trimise pe măsura executării comenzilor⁶⁴.

La sfârșitul lunii septembrie 1915, generalul Dumitru Iliescu exprima dorința de a fi expediate curând României 100 tone de acid picric⁶⁵. Industriașul Gilbert Planche, care după cum am constatat se afla în tratative cu guvernul român, prezenta o situație alarmantă noului ministru de Externe al Franței, Aristide Briand, la 28 noiembrie 1915. Aprovizionarea cu explozibili a României era catastrofală. Planche solicita permisiunea de a realiza fabricarea a 100-150 de tone de acid picric în uzina proprietate personală, de la Vénissieux, pe Rohn. Industriașul francez venea, în acest fel, în întâmpinarea solicitării anterioare a generalului Iliescu⁶⁶.

O problemă esențială care se ridica în condițiile aprovizionării României cu materiale de război și muniții era aceea a transporturilor. Era vorba de o situație extrem de serioasă, mai ales după intrarea Turciei și a Bulgariei în război alături de Puterile Centrale (toamna 1914, respectiv toamna 1915). Într-o fază incipientă am sesizat că materialele cu destinația România erau transportate prin Salonic. Ulterior însă, odată cu blocarea Strâmtoarelor, nu mai era posibilă livrarea materialelor pe această rută sudică. Datorită conjuncturilor obiective, se impunea alegerea unui alt traseu, chiar dacă mai complicat. Într-o telegramă trimisă ministrului său de externe în octombrie 1915, Blondel lua în calcul chiar transportul munițiilor prin Siberia, care în opinia sa nu ar constitui o improbabilitate absolută „și ar putea deveni o necesitate”⁶⁷. Într-o notă pentru Statul Major al Armatei franceze, Ministerul de Război estima că problema transporturilor de muniții cu destinația România se punea într-o manieră similară cu cea a transporturilor destinate Rusiei. Prin urmare, nu existau motive pentru a adopta în privința României o soluție diferită de aceea care va fi adoptată în cazul Rusiei, întrucât munițiile pentru România vor trebui să traverseze teritoriul Rusiei⁶⁸. În ultimă instanță, era acceptat traseul mai dificil al tranzitării teritoriului Rusiei, în lipsa unei variante de transport mai convenabile și mai avantajoase.

Și alte organizații sau societăți franceze sunt interesate în aprovizionarea României cu muniții și armament, în afară de așa-numitul „sindicat” al lui Angelini sau de unele uzine aparținând unor industriași politicieni, precum Gilbert Planche. La 18 noiembrie 1915, subsecretarul de stat de la Ministerul de Război francez

⁶⁴ *Ibidem*, telegrama ministrului de Război către ministrul Franței la București, din 19 august 1915.

⁶⁵ A.M.A.E. fr., Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 363, f. 9.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 10.

⁶⁷ S.H.A.T., Fond *Attachés militaires en Roumanie*, Carton 7N1458, Dos. 3; telegrama nr. 501, din 15 octombrie 1915, trimisă de către Blondel la Ministerul Afacerilor Externe.

⁶⁸ *Ibidem*, Nota pentru Statul Major al Armatei, Biroul nr.2, din 20 octombrie 1915.

telegrafia ministrului de Externe, informându-l că Mollard, reprezentantul Societății Boisguilbert & Gil, reclama o autorizație specială pentru a negocia cumpărarea unei cantități de muniții în SUA pentru guvernul român. Cinci zile mai târziu, ministrul de Externe răspundea afirmând că nu ridică nicio obiecție în ce privește acordarea autorizației⁶⁹.

Comandantul trupelor aliate de la Salonic, generalul Maurice Sarrail, scria ministrului de Război de la Paris, în legătură cu soarta munițiilor românești care apucaseră să ajungă la Salonic. Astfel, ele vor fi conservate și înmagazinate separat în parcul de artilerie al gării: „Ele vor fi puse imediat la dispoziția României, pentru a fi debarcate acolo unde se va decide, de îndată ce îmi veți fi făcut cunoscută hotărârea dvs. în privința lor.”⁷⁰

La sfârșitul lui noiembrie 1915, consulul României de la Salonic sugera ca munițiile destinate României, aflate momentan la Salonic și la Pireu, să fie expediate la Marsilia sau la Bordeaux, pentru a fi transportate în România, via Arhanghelsk⁷¹. Avem de-a face cu prima propunere concretă în ce privește transportul materialelor de război către România, tranzitând Rusia, mai precis, prin portul Arhanghelsk. În aceeași ordine de idei, autoritățile române rugau Quai d’Orsay-ul, la 11 decembrie 1915, prin intermediul reprezentantului diplomatic Blondel, să fie asigurate înlesniri de către generalul Sarrail și factorii responsabili francezi. Executivul român avea în vedere transportul materialului de război de la Salonic în Franța și apoi în Rusia. Acesta sosise deja la Salonic, dar nu putea fi îndreptat direct către București, din pricina implicării Bulgariei în război alături de tabăra inamică și a conflictului său armat cu Serbia⁷².

Ministrul României la Paris, Emil Lahovari, și Legația României în Franța au apelat la oficiile obligatorii ale ministrului de Externe al acestei țări, rugându-l să solicite autorităților din portul Marsilia să rezerve un loc pentru încărcarea vaporului românesc „București”, care va sosi din direcția Salonic cu material de război românesc la bord, urmând să plece la Arhanghelsk, după ce în prealabil își va fi completat încărcătura în portul francez menționat. De asemenea, alte două vapoare românești, „Jiul” și „Bistrița”, vor ajunge la Marsilia cu același scop⁷³. În plus, Legația României de la Paris a stăruit pe lângă Ministerul de Externe francez să intervină pentru ca vasele românești respective să nu fie rechiziționate de către autoritățile franceze și pentru a primi drept de acces în porturile franceze⁷⁴. Demersurile diplomaților români par să fi fost încununuate de succes, întrucât la 23 decembrie 1915, ministrul francez al marinei aducea la cunoștință lui Briand că

⁶⁹ A.M.A.E. fr., Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 368; f. 110, f. 114.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 108.

⁷¹ *Ibidem*, f. 117-118.

⁷² *Ibidem*, f. 124.

⁷³ *Ibidem*, f. 129.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 134.

a adresat instrucțiunii amiralului comandant al marinei la Marsilia pentru a oferi toate facilitățile necesare vapoarelor românești care veneau să își suplimenteze încărcătura, urmând să pornească către Arhanghelsk⁷⁵.

În noiembrie-decembrie 1915, România ducea o lipsă acută de muniții. Aprovizionarea sa era încă precară. La această dată, ea nu deținea „decât un stoc de 1.500 de lovituri de fiecare tun”⁷⁶. În acest sens, proviziile României în materie de muniții nu erau suficiente decât pentru 15 zile. De aceea, o condiție primordială pentru participarea României la război era furnizarea, prin Arhanghelsk, a armamentului și munițiilor cumpărate în străinătate, precum și organizarea unui serviciu regulat de aprovizionări pe teritoriul Rusiei⁷⁷.

În 25 decembrie 1915, generalul Sarrail făcea cunoscută plecarea de la Salonic a 500 de tone muniții pe vaporul „Ernest Simon”, care de la Pireu luase la bord, suplimentar, o cantitate egală. „Ernest Simon” a pornit de la Salonic la 24 decembrie și se presupunea că va ajunge la Marsilia către 30 decembrie, aici fiind debarcate munițiile menționate⁷⁸. Într-o telegramă a președintelui Consiliului de miniștri francez către ministrul de Război, se preciza că guvernul român dorea îmbarcarea munițiilor ce îi erau destinate, de la Salonic direct înspre Arhanghelsk⁷⁹.

Aprovizionarea României cu materiale de război a reprezentat o chestiune delicată și spinoasă. Nesoluționarea ei a amânat momentul intervenției armate a României.

Anul 1915 a marcat doar un început pe calea livrărilor de armamente și muniții în România. Rezultatele înregistrate au fost discutabile. Doar în proporție redusă, comenzile efectuate de reprezentanții cabinetului de la București au fost onorate. S-au evidențiat prin demersurile întreprinse în vederea aprovizionării mai ales colonelul Rudeanu și căpitanul Bucliu, dar și alte personalități, ale căror eforturi au fost depuse mai ales în nume personal. Interesant este că aceste contacte în vederea aprovizionării au fost realizate nu numai cu oficialități ale Antantei, ci și cu unii particulari. Deducem astfel importanța covârșitoare a acestei problematice.

Anul care a urmat, 1916, a înregistrat unele progrese în privința ritmului aprovizionării, însă cantitățile expediate vor fi tot insuficiente, dovada peremptorie rezidând în faptul că armata română a suferit la scurt timp după declanșarea campaniei înfrângerii dureroase.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 139.

⁷⁶ Constantin Kirițescu, *Preludiile diplomatice ale războiului de întregire*, București, Imprimeria Centrală, 1940, p. 29.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ A.M.A.E. fr., Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 368, f. 143.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 145.